

Mijn gevoel zegt.... Over onheilige echtheid

J.H. Smit

Karen is 34 jaar. Aan de buitenkant zie je niets bijzonders. Haar werk in het ziekenhuis loopt prima. Zij heeft met haar man twee zonen. Haar huwelijk loopt al jaren stroef. Conflicten met haar man laiden eerst hoog op. Over de kinderen. Over de verdeling van de taken thuis. Maar nu voert onverschilligheid de boventoon. Op een dag neemt zij een besluit. Zo wil zij niet verder. Een therapeut helpt haar om weer in contact met haar gevoel te komen. Na een tijd durft ze daar ook aan toe te geven. Dit huwelijk voelt niet goed. De bom barst. Karen vertrekt met de kinderen.

Een voorbeeld. Uit het leven van de gemeente gegrepen. In het gesprek viel het woord regelmatig. Gevoel. Hoe kun je nu getrouwd blijven, als het tegen je gevoel ingaat? Mijn gevoel zegt me, dat dit de weg is die ik moet gaan. Dit beroep op je gevoel kan zuiverend werken. Je rekent af met schijnheiligheid en hypocrisie. Ook wil je breken met een tweespalt in je leven. Dat je allerlei dingen zegt en doet. Maar dat je het tegen je gevoel indoeft. Achter dit beroep kan een groot verlangen schuilgaan. Naar echtheid. Dat je wel handelt en spreekt vanuit een doorleefd gevoel. Dat het recht uit je hart komt. In dit artikel gaat het over die echtheid en dat beroep op het gevoel. Met de zon- en schaduwkanten daarvan.

Het hangt in de lucht

Het verlangen naar echtheid speelt niet alleen in de kerk. Achter het voorbeeld schuilt een breed maatschappelijk verschijnsel. In 'Het Elfde Uur' hoor je Andries Knevel zijn gasten op dit punt doorzagen. Je kunt grote woorden spreken over geloof en idealen, maar wat merk je daarvan? Is het wel echt? Kun je het ook ervaren? Achter die vragen liggen de vragen van de kijker. Je wilt toch weten of iemand 'echt' is? Of hij handelt en spreekt vanuit een diep doorleefd gevoel? Of is het iemand die met alle winden meewaait? Niet eerlijk is over zijn eigen fouten? Groot is de verontwaardiging als een bekende Nederlander door de mand valt. Als Marco Bakker een voetganger doodrijdt en z'n cruise-control de schuld geeft, dan heeft hij daarmee afgedaan. Niet echt, dus. Maar als iemand overeind blijft, door de stormen heen, en z'n overtuiging uitstraalt, dan staat het voetstuk klaar. Henk Binnendijk draagt het predikaat 'echt' met zich mee. Toegekend door gelovigen en ongelovigen. Naast hem staan prins Claus en Erwin Krol.

Echtheid is eigenlijk een van de weinige waarden die in deze tijd overleven. Typerend voor deze tijd van het postmodernisme is, dat gedeelde waarden steeds zeldzamer geworden zijn. Grote geloofsgemeenschappen en politieke stromingen die deze aandroegen, zijn uiteengevallen. Maar dan staat daar het verlangen naar echtheid. Als een eenzame boom in een kale woestijn. Als je de woestijn zou moeten typeren, dan is dit een tijd van *relativisme* als het gaat om waarheid en waarden. Jouw waarheid staat tegenover de mijne. Maar dan die boom. Het verlangen naar echtheid. Naast dat relativisme staat het recht overeind. Je kunt dat typeren als het *absolutisme* als het gaat om emoties en gevoelens. Het verlangen naar echtheid blijft dus overeind. En daarachter de behoefte om met gevoelens wat te doen. Als het gaat om godsdienst en religie, zie je dezelfde verschuiving. In godsdienst gaat het niet meer om de (leerstellige) inhoud. Veel belangrijker is, wat het je doet. Je kunt zelfs de hele inhoud van het geloof aan de kant zetten, maar toch blijven werken aan een religieus gevoel. Een voorbeeld daarvan is de manier waarop men in Nederland herdenkt. Kerken hebben daarin hun centrale rol verloren. Om aan emoties en gevoelens toch uiting te kunnen geven, worden nieuwe vormen bedacht. In een herdenking van mensen die aan kanker overleden zijn (29 augustus 1999), stond de emotionele verwerking centraal. Het ging daar niet om een godsdienstige boodschap of een perspectief, maar puur om de verwerking van gevoelens. Dit is de lucht die je inademt. De vraag naar echtheid, het doorleefde gevoel, is veel belangrijker geworden dan de vraag naar waarheid. En daarmee heeft ook het gevoel een grote plaats gekregen in ons spreken en handelen.

Waar komt het vandaan?

De concentratie op de ene mens met z'n gevoel is er niet altijd geweest. Eigenlijk is de aandacht voor een mens op zichzelf, het individu, er pas vanaf de Verlichting (18de eeuw). Daarvoor was er weinig aandacht voor de mens op zich, los van anderen. Veel meer aandacht ging uit naar het functioneren van de gemeenschap. Binnen die gemeenschap streefde men dan gezamenlijk een doel na. Wat goed of fout was, hing samen met dat doel. Het bracht je er dichterbij of verder vanaf. Als je in een kleinere gemeenschap je plek had, dan bepaalde het doel van die gemeenschap een groot deel van je leven en

handelen. Zo kon je lid zijn van een gilde. Het ambacht, de onderlinge afspraken en de rangorde gaven zin en richting aan je bestaan. Ook op godsdienstig gebied bepaalde het doel je leven. *Geloof, hoop en liefde* (deugden) hielpen je om je te richten op God.

Toen brak een periode aan (de Verlichting), waarin gebroken werd met dat streven naar een doel en het denken vanuit de gemeenschap. Ook het geloof in God verdween naar de achtergrond. De natuurwetenschappen kwamen met allerlei verklaringen voor verschijnselen die eerder aan God toegeschreven waren. Het *denken* van de mens (ratio) kwam nu in het middelpunt en veel 'bovennatuurlijke' verschijnselen gingen daarmee overboord.

Aan de ene kant komt hier dus veel gewicht te liggen op dat ene individu met z'n denkend vermogen. Maar aan de andere kant kan die mens nergens meer op terugvallen. Hij is uit z'n gemeenschap geplukt, hij wordt 'naakt' bekeken: los van z'n familie, z'n geschiedenis, de band met God en het doel van zijn leven.

Veel is sinds de Verlichting veranderd. Door de wereldoorlogen ligt er een schaduw over het optimisme waarmee het *denken* begroet werd. Er blijken kwade krachten te zijn, die de samenleving kunnen vernietigen. Maar in al die verandering is één ding gelijk gebleven. Het startpunt, dat ons denken over echtheid en gevoel bepaalt. *De centrale plaats van het individu*. Dat blijkt uit de belangstelling voor zelfontplooiing en zelfverwerkelijking. Dat startpunt is gelijk gebleven. Maar hoe je vanuit dat startpunt verder moet, daarover bestaat nu grote verwarring. Je zou leven in deze tijd kunnen vergelijken met een zware expeditie. Elk mens krijgt *wel* een startvergunning, maar *geen* kompas of eindbestemming mee.

Zelfverwerkelijking is in. Maar waar die verwerkelijking toe moet leiden, daarover bestaat grote verdeeldheid.

In deze tijd leef je. Met z'n *relativisme* als het gaat om de waarheid. Maar met dat *absolutisme* als het gaat om individuele gevoelens en emoties. Gevoel en emotie als die ene boom, die in de woestijn overeind blijft. In alle verwarring moet je gevoel bepalen wat echt is. En die kwetsbare boom moet goed onderhouden worden. Dat zie je terug in de rollen of karakters die in onze maatschappij hoog aangeschreven staan. Nieuwe gidsen zijn nodig voor al die zoekende individuen. Niet meer de dominee of de partijleider. Maar de *manager* en de *therapeut*. De *manager* probeert al die losse individuen zo efficiënt mogelijk met elkaar te laten optrekken. De *therapeut* helpt je om tot zingeving te komen. Hij helpt mensen om in alle verwarring contact te leggen met 'zichzelf'. In deze rollen zie je pogingen om in de chaos toch te werken aan de verwezenlijking van individuele behoeften.

Volg je als kerk de trend?

Waarom deze brede schets van onze cultuur? Omdat deze ontwikkeling niet stilletjes ons huisje voorbij gaat. Ook in de kerkelijke gemeenschap zie je de trend terugkomen. Je ziet het in de behoefte aan 'echte' voorgangers en de vraag naar beleving van het geloof. Ook kan het geloof zelf een middel worden om aan de trend tegemoet te komen. Als een weg om tot verwerkelijking en zelfontplooiing te komen. De trend kan zelfs de bijbeluitleg bepalen. Het verhaal van de verloren zoon (Luc. 15) kan dan een voorbeeld worden van allerlei psychische barrières of weerstanden. Het gevoel van leegte. De ervaring van schaamte. De drempel van de trots. Het hunkeren naar herstel van echte relaties. Het geloof biedt dan vooral een uitweg uit deze problemen.

Opvallend is bovendien dat de *rollen* die in de maatschappij centraal staan, ook in de kerk naar voren schuiven. Kerken nemen de rol van *therapeut* op zich. De gids in de wirwar rond waarheid en verankering van je leven. Een voorbeeld zijn de tv-diensten van ds. Robert Schuller (*Hour of Power*). Als je kijkt naar de kern van zijn boodschap, dan zie je dat het ontdekken van eigenwaarde (*selfesteem*) grote nadruk krijgt. Het geloof in Christus helpt je dan om weer *yes* te zeggen tegen jezelf en je eigen mogelijkheden. Maar ook de rol van *manager* komt op de voorgrond te staan. Daarvoor kunnen we dichterbij huis blijven. Het GVI en het GSEV dragen hun steentje bij aan de opbouw van de gemeenten. De laatste tijd ligt het accent op processen van *verandering*. De kerkelijke manager kan dan orde scheppen in de verwarring. Steeds belangrijker wordt hoe mensen met verschillende visies (relativisme) zich betrokken blijven *voelen* bij de gemeenschap (absolutisme).

Aan de doorwerking van deze ontwikkeling in de kerk zitten veel goede kanten. Een grote gemeenschap in verandering vraagt om begeleiding en overleg. En je moet stilstaan bij het feit dat ook gemeenteleden hun zoektocht naar een goed gevoel mee naar de kerk nemen. Maar in mijn ogen moet je *meer* doen. Als je het laat bij trendvolgen, dan schuilt daarin een gevaar. Dat één ding in dat volgen niet ter discussie gesteld wordt. En dat is het uitgangspunt. *Het individu zelf*. De mens met zijn gevoelens en emoties. Als je onkritisch volgt, kan ook het geloof gaan draaien om zelfverwerkelijking en behoeftebevrediging. Geloof staat dan in dienst van dat doel.

Waar ligt de uitdaging?

Het heeft weinig zin om in deze ontwikkeling zuchtend aan de kant te zitten. Een poging om de *trend* te breken, is net zoiets als Terschelling verplaatsen omdat het tij je niet bevalt. De vraag naar de uitdaging levert meer op. Hoe kun je in dit

klimaat de Here Jezus volgen?

Je kunt die uitdaging aangaan door eerst te kijken naar het 'aanbod' van de kerk. En dan zie je, dat je juist in dit klimaat veel te bieden hebt. Mensen lopen stuk op het individualisme. In de kerk krijgen zij een kring van mensen om zich heen. Juist deze tijd vraagt ook praktisch om een authentiek christelijk getuigenis.

Maar je zult ook een tweede stap moeten zetten. Eén heilig huisje van deze tijd moet je aanpakken. En dat is de 'heiligheid' van gevoel en emotie. Ten diepste schuilt achter dit absolutisme een dwaling. Niet dat gevoel en emotie verkeerd zijn. Maar de dwaling dat je die gevoelens *los van God* op de troon zet. Dan ben je zelf, met jouw gevoel, de maat van alle dingen geworden. Het wordt moerassig in de kerk als deze dwaling met gebruik van bijbels jargon ruimte krijgt.

De dwaling schuilt in het *isoleren* van je gevoel. Het wapen daartegen is *verbinding leggen*. Je moet niet losmaken wat bij elkaar hoort: het kennen van jezelf, met je gevoel, en het kennen van God. Het kennen van God bepaalt je ook bij je opstand tegen Hem. Maar met die kennis van jezelf kun je terug naar de HERE. Hij plaatst je dan voor het kruis van Jezus Christus, de Verlosser. Christus zet dan met zijn sterven en opstaan de trend voor jouw leven. Hij verandert je. Je oude mens sterft af. Je nieuwe mens staat op (Rom. 6).

Als je deze verbinding toepast op je gevoel, is er maar één conclusie: je krijgt *nooit* het juiste zicht op je gevoel, als je dat *isoleert* van je relatie met de HERE. In relatie met God ontdek je de macht van de zonde. Waardoor je ook met je gevoel de mist in kunt gaan. Als je buiten die relatie blijft, praat je niet over schuld maar over schaamte, niet over verlossing maar over zelfoverwinning.

Maar als je het bijeenhoudt, wie jij bent *door* Christus, dan kan een geïsoleerd gevoel nooit de gids of het breekijzer in het gesprek zijn. Als je het wel doet, blijf je in de sfeer van 'onheilige echtheid'. Dan spreek je misschien vanuit een diep doorleefd gevoel. Maar los van Christus. Maar alleen in relatie tot het kruis van Christus ontdek je wat 'echt' is. Het kruis bepaalt je bij schuld en afhankelijkheid. Bij het kruis zie je dat het niet is: ik met mijn gevoel tegenover de HERE. Maar het is Hij in mij. En ik in Hem.

Gebruikte literatuur:

Alisdair MacIntyre, *After Virtue. A study in moral theory*, second edition, London 1991³.

John Stott, *The Cross of Christ*, Leicester 1989.

David F. Wells, *Losing our Virtue. Why the church must recover its moral vision*, Leicester 1998.

Verder lezen over echtheid:

Henk J. Messelink, *Wat je doet*, Barneveld 1999.

Dick Keyes, *Ware helden. In een wereld van sterren, soap en schijn*, Driebergen 1996.

Behandeltips en vragen:

1. Ga na hoe in de Bijbel gesproken over 'echtheid': handelen vanuit een doorleefd gevoel. Je kunt daarbij de woorden van Christus over de farizeeën betrekken (bijv. Luc. 17:9-14).
2. In de psalmen spelen emoties een grote rol. Neem Psalm 73 als voorbeeld. Vragen en verbittering komen hier naar voren. Hoe krijg je, vanuit deze psalm, een handreiking om daarmee om te gaan?
3. Bedenk voorbeelden van gevoelsargumenten. In het verleden kon je die vrij makkelijk van tafel vegen. Nu is het klimaat totaal veranderd. Hoe zou je op de voorbeelden in kunnen gaan?